

DO UŻYTKOWNIKÓW NASZEGO SŁOWNIKA

Zasoby języka są nieprzebrane i żaden słownik — czy to jednojęzyczny, czy przekładowy — nie jest w stanie odzwierciedlić ich w pełni. Leksykograf zawsze prezentuje materiał językowy w takim czy innym wyborze, starając się przedstawić albo reprezentację ogólną, swoisty przekrój przez całość języka, albo reprezentację szczegółową, stworzoną pod pewnym kątem.

Niniejszy słownik idiomów polsko-rosyjskich (*IPR*) gromadzi po stronie hasłowej tę część niejednowyrazowych jednostek języka, którą można by nazwać „małą idiomatyką” polszczyzny. Użytkownik nie znajdzie tu więc ani przysłów czy porzekadeł (*Kto pod kim dołki kopie, sam w nie wpada; Słówek się rzekło, kobyłka u płotu*), ani klasycznych frazeologizmów typu: *uciekać, gdzie pieprz rośnie; kuć żelazo, póki gorące; poruszać się jak słoń w składzie porcelany; pięta achillesowa; trąba jerychońska; burza w szklance wody*. Słownik zawiera natomiast takie połączenia wyrazowe zwykłej, codziennej polszczyzny, które na pierwszy rzut oka żadnej idiomatyczności nie zdradzają: *tyżka do butów; tyżeczka do herbaty; wyciąg z metryki; chyba że* itp. Dopiero próba przekładu na inny język (tu — rosyjski) ujawnia, że dosłownie się ich przetłumaczyć nie da: owe „całostki idiomatyczne” mają w języku rosyjskim swoje stałe, ustalone już substytuty (odpowiednio: *рожок; чайная ложка; метрическая выписка; разве что*), które piszący lub mówiący po rosyjsku Polak musi po prostu znać w tej właśnie ich postaci, jeśli nie chce naruszać systemowych i tekstowych ograniczeń ruszczyzny. Jak widać, odpowiedniki te są asymetryczne względem jednostek polskich, przy czym asymetria ta przejawia się niekiedy w ledwie zauważalnych, niemniej istotnych dla poprawności języka szczegółach.

Jednostki, o których mowa, są, jak się wydaje, bardziej zdradliwe w przekładzie od klasycznych frazeologizmów, o ile te ostatnie bowiem są jaskrawą, obrazową, metaforyczną, czasem wręcz egzotyczną formą wyróżniają się w tekście, o tyle jednostki typu *maszyna do szycia, maszyna do pisania, pisanie na maszynie, pisać na maszynie* są zwykłością sprawiającą, że mniej wprawny tłumacz bierze je za swobodne kombinacje wyrazowe i łatwo ulega pokusie przełożenia ich na drugi język dosłownie, wyraz po wyrazie. Tymczasem *maszyna do szycia* to nie **машина для шитья*, lecz *швейная машина*; *maszyna do pisania* to nie **машина для письма*, lecz *пишущая машинка*; *pisanie na maszynie* (jako zajęcie) to nie **писание на машинке*, lecz *машинопись*, a *pisać na maszynie* (konkretna czynność) to nie **писать на машинке*, lecz *печатать на машинке*. Przekład podobnych całostek jest szczególnie trudny w wypadku jednostek współnocomponentowych — wówczas, gdy jednemu i temu samemu komponentowi polskiemu odpowiada za każdym razem inny wyraz rosyjski, por.:

robić drogę	— уступать доро <u>гу</u>
robić hałas	— производи <u>ть</u> шум
robić kłopot	— беспоко <u>ить</u>
robić kopię	— снима <u>ть</u> ко <u>пию</u>
robić lekcje	— дела <u>ть</u> уро <u>ки</u>
robić miejsce	— освобожда <u>ть</u> ме <u>сто</u>
robić plamy	— саж <u>ать</u> п <u>ятна</u>

W podobnych wypadkach, czyli wśród polskich jednostek wspólnokomponentowych, pozostawialiśmy niekiedy i takie połączenia, których odpowiednik rosyjski wygląda jak ich lustrzane odbicie, tj. tłumaczenie dosłowne, np.:

	martwy sezon	— мёрт <u>в</u> ый сез <u>он</u>
ale:	martwa natura	— натюр <u>мо</u> рт
	na łonie przyrody	— на л <u>он</u> e при <u>род</u> ы
ale:	na łonie rodziny	— в семе <u>йн</u> ном кру <u>гу</u>

Niemniej *Idiomy polsko-rosyjskie* to zasadniczo słownik dyferencjalny, tzn. nastawiony na prezentację jednostek, które w języku wyjściowym (polskim) i docelowym (rosyjskim) różnią się od siebie choćby nieznacznymi szczegółami.

Dokładaliśmy starań, by słownik był „przyjazny dla użytkownika”. Zrezygnowaliśmy ze skomplikowanych oznaczeń symbolicznych, pozostawiając tylko najbardziej niezbędne i najprostsze (zob. *Wykaz oznaczeń leksykograficznych*). W koniecznych wypadkach po jednostkach polskich dodane zostały (kursywą w nawiasach) krótkie objaśnienia uściślające znaczenie czy zakres użycia jednostki hasłowej. Jeżeli jednostka polska ma więcej niż jedno znaczenie, ekwiwalent rosyjski został dobrany do każdego z uwzględnionych znaczeń oddzielnie, np.: **spis rzeczy** — 1. (*spis przedmiotów materialnych*) перечень предметов/перечень 2. (*spis treści w książce*) содержание/оглавление. Liczne polskie jednostki czasownikowe wyposażone są w drukowane kursywą sygnalizatory zaimkowe (*kto, kogo, czego, kim itp.*), zwłaszcza w tych wypadkach, kiedy w języku rosyjskim zastępujące te zaimki nazwy występują w innym przypadku, np.:

co jest za małe dla kogo	— что ма <u>ло</u> ко <u>му</u>
rozesłać za kim list gończy	— кто о <u>б</u> ъявлен в ро <u>зы</u> ск
udzielać komu amnestii	— амни <u>сти</u> ровать ко <u>го</u>

W wyrazach rosyjskich rozstawione zostały akcenty w formie kreseczek pod odpowiednią literą samogłoskową (w zwykłych tekstach Rosjanie znaków akcentu nie stawiają); kreseczki brak pod *ě*, gdyż jest ono zawsze akcentowane.

Szczególną uwagę pragniemy zwrócić na zdania ilustrujące praktyczne użycie jednostek polskich i ich rosyjskich odpowiedników w wypowiedziach. Po pierwsze, chcemy pokazać użytkownikom, jak jednostki języka zachowują się w swym naturalnym żywiole — w mowie, w tekstach, w sytuacjach. Po drugie, osoby regularnie korzystające z *IPR* zauważą zapewne, że w ilustracjach zdaniowych ukryty jest w jakimś sensie drugi słownik całości idiomatycznych, który czytelnik może odzyskać z tych zdań już na własną rękę. Dla przykładu, przy całości **mandat karny** znajduje się odpowiednik **штраф**, ale z towarzyszącymi ilustracji zdaniowych (Jechał na gapę, weszli kontrolerzy i za jazdę bez biletu

wypisali mu mandat. — Он ехал зайцем, вошли контролёры и за безбилетный проезд наложили на него штраф.) użytkownik może wydobyć jeszcze trzy pary całości: **jechać na gapę** — ехать зайцем, **jazda bez biletu** — безбилетный проезд i **wypisać mandat** — наложить штраф. Dzięki temu nasz słownik, który w pozycjach hasłowych zawiera niemal 3000 jednostek, w rzeczywistości liczy ich ponad 4000.

Jednostki polskie ułożone są w słowniku alfabetycznie, w kolejności wyrazów początkowych. Słownik wyposażony jest w indeks, ułatwiający odszukanie właściwych jednostek według ich najważniejszych pod względem treści czy tematu danej jednostki wyrazów składowych.

WYKAZ OZNACZEŃ LEKSYKOGRAFICZNYCH

- () zawiera wszelkie pomocnicze komentarze do całości idiomatycznych
- ... wskazuje, że dana całośćka wymaga uzupełnienia składniowego w zdaniu
- / oddziela całości o zbliżonym lub identycznym zakresie użycia